

Nr 532

Av herr **Andersson, Axel Emanuel, m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till brottsbalk.*

(Lika lydande med motion nr 648 i Andra kammaren)

Frågan om ersättande av skada som vållats genom brott är av synnerligen komplicerad natur och stor principiell räckvidd. Den gäller de skadelidandes rätt i förhållande till angelägenheten av lagbrytares återanpassning till laglydigt liv, den gäller den enskilde skadelidandens rätt i förhållande till samhällets rätt o.s.v. Det måste tyvärr konstateras att dessa spörsmål ännu ej fått en tillfredsställande lösning. Den skadelidande kan visserligen få skäligt skadestånd utdömt vid doms avkunnande. Möjligheterna att utbekomma skadeståndet är dock i många fall små eller helt obefintliga, beroende på att den som ådömts skadestånd ej har ekonomiska möjligheter att gälda detsamma och på att samhällets ekonomiska krav på den dömda alltid kommer i första hand. Gällande utsökningslag ger samhället möjlighet att på ett förhållandevis effektivt sätt utkräva sin rätt, medan den möjligheten inte står den enskilda skadelidande till buds. En annan avvägning i detta avseende är angelägen. Det får därför hälsas med tillfredsställelse att en översyn av utsökningslagen i bl. a. detta syfte nu pågår.

Vid dömande av villkorlig dom finns vissa möjligheter att bättre än eljest tillgodose den skadelidande. Allmänt gäller att den som erhållit villkorlig dom skall göra vad som står i hans förmåga för att gälda ådömt skadestånd. Därjämte har rätten möjlighet att för den villkorligt dömda närmare föreskriva hur skadestånd skall erläggas. I allmänhet har denna möjlighet tillämpats i för liten utsträckning. Stora skillnader i tillämpningen förekommer mellan olika delar av landet. Förslag har därför väckts att det i lagen om villkorlig dom skulle intagas ett mera preciserat stadgande rörande skadeståndsföreskrift i samband med villkorlig dom i syfte att få till stånd en mera regelmässig tillämpning. Hittills har dock nämnda förslag avvisats. Det måste därför hälsas med tillfredsställelse att det nu framlagda förslaget till brottsbalk innebär ett visst tillgodoseende och till viss del kommer att medföra en mera regelmässig tillämpning. Förbättringen är dock inte konsekvent genomförd. Vissa ändringar i det framlagda förslaget är därför erforderliga.

I förslagets 26 kap. 15 § föreskrives att villkorligt frigiven, om han förpliktigats ersätta genom brottet uppkommen skada, "må meddelas före-

skrifter rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande". Detta stadgande gäller även då lagöverträdare dömes till skyddstillsyn (28 kap. 6 §). Lydelsen är sådan att föreskrift regelmässigt torde komma att meddelas såvitt särskilda skäl ej är däremot. Till sådana särskilda skäl torde få räknas bristande ekonomiska möjligheter för den dömda att under tiden för den villkorliga frigivningen eller skyddstillsynen över huvud taget betala skadestånd eller annan omständighet som gör föreskriften meningslös eller medför att denna kan försvåra vederbörandes anpassning till ett normalt liv. Då möjligheten att meddela föreskrift om skadestånd självfallet inte skall utnyttjas på sådant sätt att vitala intressen eller syften med påföljden åsidosättes, synes detta stadgande till fyllest.

Motsvarande stadgande i samband med villkorlig dom, 27 kap. 5 §, har emellertid getts en annan, ej så preciserad lydelse. Det anges att då den tilltalade ådömts skadeståndsskyldighet "rätten äger föreskriva att han under prövotiden skall söka fullgöra skadeståndsskyldigheten eller del därav på tid och sätt som angivas i domen". Härigenom får givetvis rätten möjlighet eller rätt att meddela skadeståndsföreskrift. Någon sådan regelmässig tillämpning, som följer av motsvarande stadgande i samband med villkorlig frigivning och skyddstillsyn, blir dock icke följden. Skäl har inte förebragts för en sådan skillnad beträffande skadeståndsföreskriften. Det synes inkonsekvent att den ena av de påföljder som förutsättes avlösa nuvarande villkorliga dom, skyddstillsyn, innefattar ett bestämt stadgande i detta avseende, medan den andra, den föreslagna villkorliga domen, saknar sådant bestämt stadgande. Stadgandet bör vara lika för villkorlig frigivning, villkorlig dom och skyddstillsyn, och den nämnda lydelsen i 27 kap. 5 § således ändras i enlighet härmed.

Orsaken till den lösliga formuleringen av stadgandet om meddelande av skadeståndsföreskrift i samband med villkorlig dom synes främst vara att den tvååriga prövotiden vid nu föreslagna villkorliga dom ej skall förenas med övervakning. Det förutsättes att villkorlig dom skall komma i fråga då den tilltalades prognos är så god att det på goda grunder kan antagas att vederbörandes anpassning sker utan särskild tillsyn eller övervakning.

Departementschefen avvisar tanken på att skyddskonsulentorganisationen skall handha övervakningen av att meddelad skadeståndsföreskrift följes. Av remissyttrandena framgår att man inom skyddskonsulentorganisationen är av samma mening. Departementschefen förordar en ordning som innebär att det blir målsäganden som kommer att vaka över den dömdes sätt att fullgöra skadeståndsbetalningen. På skyddskonsulenthåll ställer man sig avvisande till en sådan ordning. Bl. a. framhåller skyddskonsulenten i Stockholms distrikt för äldre att målsäganden i så fall blir övervakare, men med först och sist sin egen rätt, ej den dömdes bästa, för ögonen. En sådan invändning kan inte avvisas. Lämpligheten att överlåta

ifrågavarande övervakning på den som i skadestandsfrågan är den dömdes motpart måste allvarligt ifrågasättas. Likaså måste ifrågasättas riktigheten av att ålägga den som lidit skada av brottet att svara för övervakandet av att skadeståndsbetalning sker i enlighet med den i domen meddelade föreskriften. De med skadeståndsföreskrift förknippade spörsmålen måste handläggas på ett sådant sätt att den dömdes anpassning ej äventyras och utan att den skadelidande obehörigen belastas. Dessa skäl talar entydigt för att den skadelidande ej skall ha att övervaka skadeståndsföreskriftens följande. Inbetalningar enligt den meddelade föreskriften bör därför göras till den exekutiva myndighet, som har att förmedla beloppen till den skadelidande. Sker ej inbetalningen i enlighet med vad som föreskrivits bör detta av den exekutiva myndigheten anmälas till åklagare, som har att utröna orsaken samt om så befinnes riktigt uppmana den dömda att anhålla om ändring i skadeståndsföreskriften eller vidtaga annan lämplig åtgärd. Härvid kan, om omständigheterna så motiverar, bl. a. frågan om upphävande av den villkorliga domen prövas, men även möjligheten att genom av den exekutiva myndigheten verkställd indrivning uppnå efterlevnad av skadeståndsföreskriften bör hållas öppen. Om det i sådana fall uppdagas att den dömda ej iakttagit vad som åligger honom enligt 27 kap. 4 §, får detta räknas här skisserade ordning till fördel, emedan då den villkorliga domen kan ersättas med t. ex. skyddstillsyn för att säkra den dömdes anpassning. Här förordade ordning för skadeståndets erläggande torde närmare få utformas sedan brottsbalken antagits. Härvid bör även motsvarande spörsmål vid villkorlig frigivning och skyddstillsyn beaktas.

Med nämnda ordning kan inte några hinder föreligga för samma regelmässiga tillämpning av skadeståndsföreskriften i likhet med den rätt som tillkommer den dömda. En sådan ordning har föreslagits av Svea hovrätt och Föreningen Sveriges häradshövdingar. I enlighet med vad som föreslagits av Svea hovrätt bör denna befogenhet göras subsidiär efter mönster av målsägandens åtalsrätt vid brott, som hör under allmänt åtal.

Genom beslut av 1959 års riksdag infördes möjligheten att kombinera villkorligt frihetsstraff med böter. Enligt det framlagda brottsbalksförslaget skall denna möjlighet bibehållas och synes framgent komma att tillämpas i större utsträckning. Någon erinran häremot kan ej göras och inte heller beträffande motsvarande stadgande i fråga om skyddstillsyn. Ur individualpreventiva synpunkter, men måhända än mer ur allmänpreventiva synpunkter, är det angeläget, att nämnda möjligheter till påföljds-kombinationer finnes. I fall då kännbara bötesstraff utdömes, icke allenast i samband med villkorlig dom eller skyddstillsyn utan över huvud taget, kan emellertid bötesstraffet medföra att en skadelidandes möjligheter att utbekomma utdömt skadestånd försämras. Samhällets möjligheter att in-

kräva böterna är nämligen långt större än den skadelidandes att få ut skadeståndet. I vissa fall av större bötesstraff kan följden bli att den skadelidande drabbas.

Enligt 25 kap. 2 § i brottsbalksförslaget skall dagsbotsbelopp fastställas med hänsyn till den tilltalades inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Är brottet ringa, må dagsbotens belopp därefter jämkas. En viss möjlighet till hänsynstagande till den skadelidandes rätt torde ligga i lydelsen "ekonomiska förhållanden i övrigt". Det är emellertid ett sådant vitalt intresse att den skadelidandes rätt så långt möjligt bevakas att detta direkt bör framgå av lagtexten. Sista meningen i nämnda 2 § bör därför erhålla följande lydelse: "Är brottet ringa eller ådömes den tilltalande skadestånd, må dagsbotens belopp därefter jämkas."

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 10 med förslag till brottsbalk måtte

I. besluta

a) att 25 kap. 2 § skall erhålla följande lydelse:

"Dagsböter ådömas — — — ekonomiska förhållanden i övrigt. Är brottet ringa eller ådömes den tilltalade skadestånd, må dagsbotens belopp därefter jämkas."

b) att 27 kap. 5 § skall erhålla följande lydelse:

"Har den dömd — — — denna skyldighet. Rätten må i domen meddela föreskrift rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande under prøvotiden.

Föreskrift som avses i första stycket må, efter ansökan av målsägande, åklagare eller den dömd, ändras eller upphävas, när skäl äro därtill."

c) att erläggande av skadestånd, varom föreskrift meddelats enligt 27 kap., 5 §, må ske till exekutiv myndighet och även i övrigt i enlighet med vad i motionen anförts, samt

II. beakta vad i motionen i övrigt anförts.

Stockholm den 13 februari 1962

Axel Em. Andersson Bertil Jonasson Nils-Eric Gustafsson